

Institut Européen des Jardins & Paysages

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen

Inventaris Vlaams-Brabant

Het Zoet Water

Auteur(s) : Onroerend Erfgoed | Flanders Heritage Agency
www.onroenderfgoed.be <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Het Zoet Water

Titel:	Het Zoet Water
Provincie:	Vlaams-Brabant
Gemeente:	Oud-Heverlee
Deelgemeente:	Oud-Heverlee
Bron:	Schepping: 2015-05-17 Bijwerken: 2018-12-10 URI: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300817
Coördinaten:	Breedte: 4.659459622 Lengte: 50.8224764185

Primaire tekst

Schilderachtige site met vijvers en een 16de-eeuws waterkasteeltje, omgeven door bos met een barokkapel; geliefd excursiedoel vanaf minstens 1800; sinds 1930 uitgebouwd tot trekpleister voor dagjestoeristen met roeibootjes, café-restaurants en een 'lunapark' (nu gemeentelijk recreatiepark); zwaar verminkt door de aanleg van een betonweg in 1951-1952.

De heerlijkheid Steenberg – of Vaalbeek ten Wouwere – was al in het midden van de 16de eeuw bekend als het 'Suet Waeter' en behoorde van 1383 tot 1506 toe aan de familie van Wesele, het artsengeslacht waaruit Andries van Wesele, alias Andreas Vesalius (1515-1564), is voortgesproten. Ze omvatte een waterkasteeltje (het huidige 'Spaans Dak'), vijf (soms opgesplitst tot zeven) vijvers, bossen, weiden en een watermolen met een brouwerij. Wanneer en door wie de vijvers werden aangelegd, is onbekend. Tot vrij recent werden er karpers in gekweekt, maar zij dienden ook als reservoir voor de watermolen. In de 'albums de Croÿ' wordt de site in 1596-1598 door Pierre de Bersacques afgebeeld op twee figuratieve kaarten: als onderdeel van de "*chyns tot Pragen ende aen Steenberch Bosch*" en, apart, als "*Leenen tot Vaelbeecke*".

De bouw van eenbeukige boskapellen met barokke volutengevels (bijvoorbeeld te Wolvertem-Impde, in de hertogelijke warande van Tervuren, te Brussegem-Amelgem) tot en met de bedevaartplaats-vesting Scherpenheuvel zijn typische uitingen van de rooms-katholieke contrareformatie, die door de aartshertogen Albrecht en Isabella in de Spaanse Nederlanden werd gestimuleerd. In de kerkrekeningen van Oud-Heverlee wordt al in 1524 gewag gemaakt van uitgaven "*om processie te gaen om Steenberch*". Het voorwerp van de verering wordt niet expliciet vermeld, maar het ging ongetwijfeld om een Mariabeeld, bevestigd aan een eik op de plaats van de huidige kapel, waar in 1576 al wonderen zouden zijn gebeurd (3). In 1606 werd er een houten bedevaarderskapel gebouwd, die in 1651-1652 door het huidige barokke gebouw werd vervangen. De eerste afbeelding van het "*capelleken van tsuet Water*" komt voor op een cijnskaart van Oud-Heverlee uit 1661 in het kaartboek van de abdij van 't Park. Op de grote wandkaart van de baronie Heverlee door landmeter J.B. Joris wordt de kapel nog in haar oorspronkelijke omgeving afgebeeld: een kleine open plek in het Steenbergbos, te bereiken via slingerende wegen en, naast de kapel, een eenlaags huisje onder een zadeldak, het huidige boswachtershuis, oorspronkelijk een herberg, zoals blijkt uit de verkoopakte van 10 mei 1759.

Door de verkoop in 1759 van de heerlijkheid van Steenberg, met haar vijvers, bossen, weiden, akkers, cijnsboek en "*alle Heerelycke Gerechtigheden*", ging een lang gekoesterde droom van de hertog van Arenberg in vervulling: de formele verbinding tussen de vrijvrouden van Heverlee en Meerdaal via de Parnassusbergdreef en de Herculesdreef met de kapel van Steenberg, die een bijkomend attractiepunt werd in de keten van "*rendez-vous*"-kruispunten, rotondes en "*salons*" langs de hertogelijke excursieroute. Het formele karakter van deze aanleg wordt op de Ferrariskaart (1770-1771) onderstreept door twee individueel

afgebeelde bomen langs weerszijden van de kapel, mogelijk witte paardekastanjes (*Aesculus hippocastanum*) want in de vroege jaren 1950 werd nog een monumentaal exemplaar langs de westzijde van de weg gerooid. Het vroegste document van het moderne kadaster, een '*plan géométrique*' uit 1804, sluit aan bij de 18de-eeuwse kaarten en een ets van R. Ragersi in het Arenbergarchief te Edingen, van rond 1790 toont een uitermate pittoresk gezicht: rechts in beeld het kasteeltje ('Spaans Dak') weerspiegeld in de Hertsvijver, tegen de donkere achtergrond van het Kouterbos; links, half verscholen tussen de bomen, de barokkapel; wandelaars, vissers en een afgetopte treurwilg op de voorgrond.

In de loop van 19de eeuw werd het Zoet Water een van de populairste excursiedoelen uit de omgeving van Leuven. "*Les courses vagabondes de ma jeunesse [...] n'ont pas eu de théâtre plus riant*", mijmert Eugène Gens, een uit Leuven afkomstig leraar geschiedenis aan het Atheneum van Antwerpen, in de jaren 1840. Het vijverlandschap ("*véritables lacs*") wordt omringd door schitterende bosmassieven met hoge eiken en lorken; de trapgeveltjes en spietorentjes van het 16de-eeuwse waterkasteel (op dat moment een boswachtershuis) worden weerspiegeld in de vijvers... Zijn lyrische beschrijving, die met een ets (zonder lorken) geïllustreerd wordt, loopt uit in een nostalgische jammerklacht over de "barbarie des utilitaires" en teloorgang en vergankelijkheid in het algemeen.

Naar het einde van de 19de eeuw werd het Zoet Water ook bij plantkundigen een bekende plaats. Daartoe droeg vooral de vondst van groot nimfkruid (*Najas marina*) bij, een eenjarige waterplant – een van de weinige waarvan de bestuiving onder water gebeurt, die voorkomt in lichtjes brak, soms zoet water en die sinds 1930 uit ons floragebied is verdwenen (de laatste maal gesignaleerd langs de Moezel, E. Van Rompaey & Delvosalle L., 91). De botanicus Jean Massart vermeldt het Zoet Water als enige groeiplaats van deze soort in België, voldoende reden om deze site een uitzonderlijk wetenschappelijk belang toe te kennen in zijn befaamde manifest "*Pour la protection de la nature en Belgique*". De inkt was nog niet droog of het groot nimfkruid was inderdaad uit het Zoet Water verdwenen. Mogelijk is het massatoerisme dat na de Eerste Wereldoorlog het Zoet Water geleidelijk inpalmde daar niet vreemd aan. Een ooggetuige beschrijft met een zeker enthousiasme het aftakelingsproces in die periode: "*In de laatste jaren waren deze eens zoo prachtige vijvers niet al te best meer onderhouden. Riet en allerhande watergewas vierden er hoogtij, wat natuurlijk veel van hun prachtige aanblik wegnam. In het voorjaar 1931 heeft men echter aangevangen met de reiniging en in Juni van dat zelfde jaar kwamen er op den tweeden vijver, roeiboortjes, die elken zomer een ongemeenen bijval behalen*".

In de 'bootjesvijver' – in feite de oude '*huus vivere*' op de kaart van 1596 – werd een eilandje opgeworpen met een reuzenvliegezwam van gewapend beton (recentelijk scheefgezakt). Op de helling van het Vaalbeekveld ten noorden van de vijvers werd in 1934 een pretpark ('Lunapark' met een 'casino') uit de grond gestampt, dat na 1976 tot gemeentelijk recreatiepark werd uitgebouwd. In 1951-1952, toen de Maurits Noëstraat op twee rijstroken werd gebracht en gebetonneerd, onderging de site een onomkeerbare verminking. De oude oeverbeplanting met linden werd gerooid en de glooiende oevers werden omgebouwd tot de huidige kaaimuren.

Auteur: Deneef, Roger

Datum: 2004

Titel Text: Site Het Zoet Water

Grafische documenten

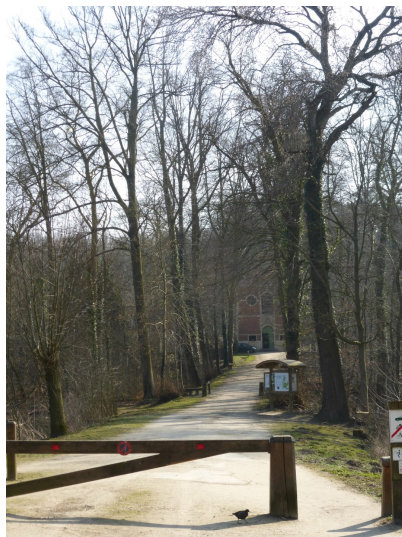
Oud-Heverlee Zoet water (Verwinnen, Katrien, 10-03-2016, ©Vlaamse Gemeenschap)

Oud-Heverlee Zoet water (Verwinnen, Katrien, 10-03-2016, ©Vlaamse Gemeenschap)

Oud-Heverlee Zoet water (Verwinnen, Katrien, 10-03-2016, ©Vlaamse Gemeenschap)

Oud-Heverlee Zoet water (Verwinnen, Katrien, 10-03-2016, ©Vlaamse Gemeenschap)

Oud-Heverlee Zoet water (Verwinnen, Katrien, 10-03-2016, ©Vlaamse Gemeenschap)

Oud-Heverlee Zoet water (Verwinnen, Katrien, 10-03-2016, ©Vlaamse Gemeenschap)

Bibliografie

VRIENDEN VAN HEVERLEEBOS & MEERDAALWOUD, *Een bijdrage tot de kennis van de wetenschappelijke waarde van 't Zoet Water te Oud-Heverlee*, Jaarbulletin 1995 van de Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud, p. 28.

DE LANGHE J.E. e.a., *Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden (2de druk)*, 1988, p. 659.

DEREZ M. e.a., *De blinde hertog Louis Englebert van Arenberg en zijn tijd, 1750-1820*, 1996, 208 pp.

DE WILDEMAN E. & DURAND T. (1899) *Prodrome de la flore belge, tome III: Phanérogames*. Bruxelles, A. Castaigne, 1899, p. 27.

GENS E., *Ruines et paysages en Belgique*, Bruxelles, A. Jamar, z.d., p. 97 en 102-104.

JENA C. (1933) *De "Zoete Waters" te Oud-Heverlee*. in *Toerisme TB 12(21)*, 1933, p. 792-794.

MARTENS E., *Uit het verleden van de gemeente Oud-Heverlee*, Gemeentebestuur Oud-Heverlee, 1981, p. 75-76, 95.

MASSART J. (1912) *Pour la protection de la nature en Belgique*. Bul. Soc. Roy. Bot. Belg. 51, p. 193.

MINNEN B., *Het hertogdom Aarschot onder Karel van Croÿ (1595-1612), kadasters en gezichten*, Gemeentekrediet van België, 1993, de kaarten op de platen 71 en 72 en p. 245.

VAN ERMEN E., *De wandkaarten van het hertogdom Aarschot (1759-1775)*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1998.

VAN ERMEN E., VANHOVE L. & VAN LANI S., *Het kaartboek van de abdij van Park, 1665*, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2000, p. 52-53.

VAN GELDER S., *Onze-Lieve-Vrouw van Steenberg te Oud-Heverlee*, in *Meer Schoonheid* 19(3), 1972, p. 65-75.

VAN ROMPAEY E. & DELVOSALLE L., *Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora – Pteridofyten en spermatofyten (Tekstgedeelte)*, Meise, Nationale Plantentuin, 1978, p. 91.

Relaties

<https://inventaris.onroerendergoed.be/aanduidingsobjecten/1403>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/120555>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/132088>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/42674>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/42672>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/42673>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/132089>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/132086>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/135100>

<https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/132087>

Beknopte karakterisering

Datering: 16de eeuw, 17de eeuw, 18de eeuw, derde kwart 17de eeuw, interbellum, tweede kwart 18de eeuw

Typologie: bedevaartkapellen, bossen, hakhoutstoven, landhuizen, vijvers